

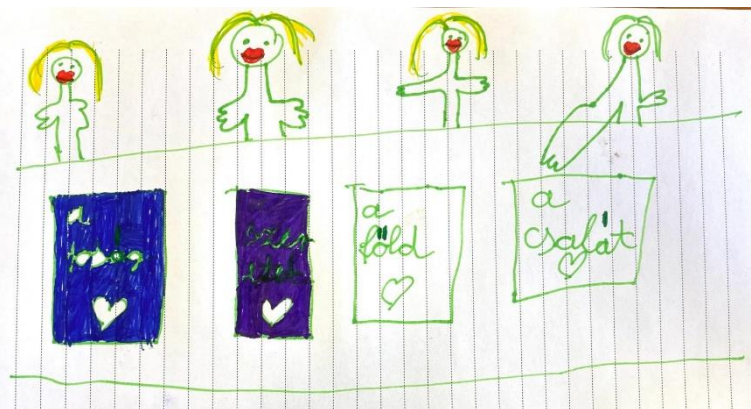

Tarsoly Eszter

Első számunk témája: otthonkeresés és beszédmodok

Az otthonkeresés régóta foglalkoztat, tulajdonképpen beleszülettem az otthonnal, a hovatarozással kapcsolatos kérdésekbe. Látszólag nagyon megállapodott, kiszámítható volt a gyerekkori otthonom: családi ház egy nyugat-magyarországi város központjában, ahol három generáció élt együtt: szüleim, én, és a rólam gondoskodó anyai nagyszülők. A szüleimnek sokszor éjszakai ügyeletben vagy előre el nem tervezhető „behívások” miatt távol kellett lenniük, ezért a nagymamám és nagypapám nélkül nem működött volna az életünk. Ők egy baranyai faluból kerültek Zalába. Abban a faluban éltek egész életükben, sőt, több generáció óta odatartoztak. Ott volt az *otthonuk*. Sokat meséltek gyerekkoromban erről a régi otthonról. Képzletben végig tudtam követni a mezőre induló asszonyokat, a kertek alá elkóborló gyerekeket, a háború végén jugoszláv partizánokat bújtató férfiakat. A nagyszüleim házát fejből le tudtam volna rajzolni, a veranda ablaka előtt nyíló rózsáktól a szóttes függönyök zöld mintájáig. Anélkül, hogy valaha is jártam volna ott nyolctíz éves korom előtt, ez a kis Dráva-menti határfalu nekem is az otthonom lett: egy elbeszélésekből fölépített tér, amit én nagyon is valósnak éltem meg, olyan helynek, ahova tartozom.

A városban, ahol élünk, „zalaiasan” beszéltek: a nyugat-magyarországi beszédre jellemző megkülönböztetéssel a „kétféle e-nek”, az egyik kicsit zártabb (magasabb nyelvállású, ahogy szaknyelven mondják), a másik nyitottabb (alacsonyabb nyelvállású). Ezt sokszor karikírozzák a nyitottabb e á-szerű ejtésével, tehát mintha a *lepke* szót úgy mondanák, hogy *lápka*. Ha ezt a kiejtést hallom, kicsit megrebbenek, nyugtalanság fog el, sok évi nyelvészeti tanulmányok és munka ellenére is. Ez a beszédmod az otthonon kívüli világot jelentette gyerekkoromban, az első találkozásomat a külvilággal a „mama” és „papa” nyújtotta otthonon túl. Az ő beszédük idegen volt a városban, ahol élünk, mivel a dél-magyarországi beszéd sajátosságai régiesen és nagyon markánsan jelen voltak a kiejtésükben, szóhasználatukban, bizonyos nyelvtani vonásokban is. Például az *ezt is neked adja a mamikám* mondat, mondjuk leveskanalazás közben, úgy hangzott el, hogy *ezt is neköd adi a mamikám*. Sokáig beszéltem így én is, bár arról már vannak emlékeim, hogy mikor a nagypapám értem jött az óvodába, iskolába, és a maga módján kezdett el beszélni hozzám, egy kicsit kellemetlennek éreztem a többiek előtt. Egészen felnőtt koromig hitelesen tudtam váltani erre a beszédmodra, ha a nagynénémel, nagybátyámmal, vagy a nagyszüleim generációjának (az 1910-es években születtek ők!) egy-egy, még élő tagjával találozotam. Anyám nem beszélt így. Ő hamar elkerült a faluból, egyetemre ment, csak a szüleivel való interakciókban jelentek meg ennek a beszédmodnak a vonásai. Nagybátyám 1956 után „nyugatra” szökött, így a külföldön töltött évtizedek konzerválták a gyerekkorára jellemző beszédét.

A nagyszüleim falusi házát egy beás cigány család vette meg, miután elköltöztek. Nekem ők mutatták körbe a régi házat, amikor először jártam ott anyámmal valamikor a 80-as évek végén. A velem egykorú nőkkel azóta is jóban vagyunk a Facebook-on, bár már ők sem élnek ott. A körülbelül 300 lelkes falu lakossága a 80-as évek végére teljesen kicserélődött. A két-három nem cigány család idősekből állt, a többiek elköltöztek a gyerekeikhez. Az üresen maradt házak jó részét a falu végéről (a „kis utcáról” és a töltés sorról) beköltöző cigány családok vették meg. Akadt ismerős közöttük is, mikor anyám először elvitt. Például Kata (nekem Kati néni), aki nagymamámnak segített a ház körüli munkákban és az összeroppant gerince miatti hátfájdalmát is kezelni. Nagymamám élete végéig hiányolta őt Zalában.

Most, hogy egyre kevesebben vannak körülöttem, akik úgy beszélnek, mint nagyszüleim, úgy érzem, hogy erőltetetten jönnek ki a hangok a számon, ha megpróbálom ezt a dél-dunántúli beszédmodot utánozni, mondjuk egy órai illusztráció kedvéért. Az otthonkeresés lényege nem csak a tárgyi környezethez kötődik, ugyanilyen fontos szerepet játszanak benne a múltbeli emlékek és a jelenbeli kapcsolatokat: azok az emberek, akiknek a közelsége, jelenléte napról napra megerősít bennünket abban, hogy kik vagyunk, miért vagyunk éppen ott, épp azon a helyen, ahol élünk. E kettőből bontakoznak ki a jövőre vonatkozó elképzeléseink, hogy hol szeretnénk magunkat és a gyerekeinket látni néhány év vagy évtized múltán.

Az otthonkeresés tudományos irodalma szerint a tárgyi környezetünkhöz való viszonyunk fontos szerepet játszik abban, hogy hogyan gondolkozunk saját magunkról. Ahogy rendezgetjük az otthonunkat, elpakolunk, beillesztünk egy-egy új tárgyat a már meglévők közé, folyamatosan kérdéseket teszünk fel magunkban: jó helye lesz-e itt, útban lesz-e majd, hozzáférünk-e, szép-e így. Ezek a gyakorlatias döntések arról is szólnak, hogy meghatározzuk a környezetünkben a dolgok és a saját magunk helyét. Az amerikai filozófus, Nel Noddings szerint bármiből lehet „otthon”, legyen az kunyhó, régi vályogház, apró panellakás; mindegy, hogy hogyan készül, mekkora, pontosan hol található. A lényeg az, hogy van-e elegendő döntési lehetősége és mozgástere (Noddings szavaival „kontrollja”) a lakóknak ahhoz, hogy a helyet valóban sajátjuknak tekintsék. Eldönthetjük-e, hogy hol és hogyan akarunk élni, vagy vannak olyan körülmények, amelyek a saját elhatározásunkat akarunk ellenére felülírják? Otthonosabb hely-e a múlt, mint a jövő, és ha igen, hogyan változtathatunk ezen a meglévő összeköttetéseink, kapcsolataink segítségével? Az otthonkeresésről szóló írások azt mutatják, hogy új helyeket, körülményeket, élethelyzeteket is belakhatunk, ha vannak kapcsolódási pontok a múltunkhoz, a korábbi szokásainkhoz, és a bennünket körülvevő emberi környezethez.

Bár Tiszavasvári földrajzilag elég messze esik mind a konkrét, mind a képzeletbeli gyerekkori otthonomtól, azok a történetek, amelyeket először halottam itt 2021 nyarán, hazavezettek. Felismertem bennük a saját, több generációs múltam számtalan vonását, és azokat a kapcsolatokat, amelyek a nagyszüleim, szüleim életét meghatározták. A közös munka az első folyóiratszámunkon, melynek témája épp az otthonkeresés lett, lehetőséget adott, hogy az otthonteremtés nehézségeit és kihívásait, egyéni és társadalmi szinten

DUJ Dzséne – Ketten
nyelvészeti etnográfiai folyóirat
1. évfolyam 1. szám, 2024 június

is, az itteni kutatótársainkkal együtt boncolgassuk. A beszélgetéseinken és kapcsolódásainkon át a közös jövőnk megértése is egyre inkább lehetségessé válik.

Hivatkozás

Noddings, Nel. 2006. *Critical lessons: what our schools should teach*. Cambridge: Cambridge University Press.